

JUSTIITSMINISTEERIUM

Justiitsministri 24.06.2021
käskkirjaga nr 36 kinnitatud
„Õiguskorra tulemusvaldkonna
2020. aasta aruande kinnitamine“
Lisa 1

Õiguskorra tulemusvaldkonna 2020. aasta aruanne

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Tulemusvaldkond	3
2.1. Tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamise ja eelarve täitmise analüüs	3
3. Tulemusvaldkonnaga seotud programm.....	4
3.1. Programmi eesmärkide saavutamise ja eelarve täitmise analüüs	4
3.2. Programmi meetmed, tegevused ja mõõdikud	7
3.2.1. Meede 1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine	7
3.2.1.1. Tegevus 1.1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine avaliku õiguse valdkonnas ..	8
3.2.1.2. Tegevus 1.2: Õigusloome kvaliteedi tagamine ja koordineerimine.....	9
3.2.1.3. Tegevus 1.3: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine eraõiguse valdkonnas	10
3.2.1.4. Tegevus 1.4: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas	11
3.2.2. Meede 2: Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine.....	13
3.2.2.1. Tegevus 2.1: Kriminaalpoliitika kujundamine ja kuritegevuse ennetamine	14
3.2.2.2. Tegevus 2.2: Kriminaalpoliitika elluviimine.....	16
3.2.3. Meede 3: Karistuste täideviimise korraldamine	17
3.2.3.1. Tegevus 3.1: Karistuste täideviimise korraldamine	17
3.2.4. Meede 4: Õiguste jõustamine	19
3.2.4.1. Tegevus 4.1: Tõhus kohtupidamine, sh hästitoimivad kohturegistrid	20
3.2.4.2. Tegevus 4.2: Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavuse tagamine	22
3.2.5. Meede 5: Toetavad teenused	23
3.2.5.1. Tegevus 5.1: Keskset IT-teenused teistele valitsemisaladele.....	23
3.2.5.2. Tegevus 5.2: Toetuste vahendamine	23

1. Sissejuhatus

Tulemusvaldkond	Õiguskord
Tulemusvaldkonna eesmärk	Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik
Valdkonna strateegilised dokumendid	Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030 ¹ Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 ² Esimese ja teise astme kohtute arengukava 2020-2023 ³
Programmi nimi	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Programmi eesmärk	Lua tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks ja põhiõiguste tasakaalustatud kaitse tagamiseks ning vähendada õigusrikkumisi ja nende läbi tekitatud kahju

Usaldusväärse ja tulemusliku õigusruumi programm kuulub õiguskorra tulemusvaldkonna alla ning toetab selle üldeesmärgi täitmist. Programm keskendub selge ja tervikliku õiguskorra tagamisele, kus inimeste põhiõigused on tagatud ja kaitstud, riik toimib läbipaistvalt ja tõhusalt ning kuritegevust on vähe.

Esiteks on oluline, et ühiskonna usaldus riigi vastu oleks kõrge, mille tagab arusaadav ja läbipaistev riigi toimimine. Teiseks peab õigusruum toetama rahvusvahelist konkurentsivõimet ja tagama Eesti majanduskeskkonna atraktiivsust läbi inim- ja kodanikuõiguste kaitse ning isikuid ja ettevõtjaid toetava ettevõtluskeskkonna. Kolmandaks tuleb luua turvaline ja õiglane ühiskond, millesse panustab oluliselt õiguskäitluse ning selleks vajalike väärtuste kujundamine läbi õigusrikkumiste ennetamise, neile reageerimise ning neist johtuva kahju vähendamise. Justiitsüsteem tervikuna peab olema tõhus ning toetama isikuid ja ettevõtjaid oma õigusküsimuste (sh õiguskonfliktide või õiguslike probleemide) lahendamisel.

Õiguskorra tulemusvaldkonna arengut suunavad valdkonna strateegilised dokumendid - Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030, Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030, Esimese ja teise astme kohtute arengukava 2020-2023.

2. Tulemusvaldkond

Õiguskorra tulemusvaldkonna tegevusi viiakse ellu ühe programmi raames. Tulenevalt sellest antakse ülevaade Justiitsministeeriumi ja valitsemisala 2020. aasta eesmärkide ja mõõdikute saavutamise kohta peatükis „Programmi eesmärkide saavutamise ja eelarve täitmise analüüs“.

2.1. Tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamise ja eelarve täitmise analüüs

Eelarve jaotus (tuhat eurot)	Majanduslik sisu	Esiplane eelarve 2020	Lõplik eelarve/sihttase 2020	Tegelik 2020	RES/sihttase 2021	RES/sihttase 2022	RES/sihttase 2023
Tulemusvaldkond „Õiguskord“	Kulud	-169 397	-188 795	-175 810	-169 461	-170 342	-169 694
Tulemusvaldkond „Õiguskord“	Investeeringud	-295	-3 041	-1 771	-295	-295	-295
Programm „Usaldusväärne	Kulud	-169 397	-188 795	-175 810	-169 461	-170 342	-169 694

¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/317112020002>

² <https://www.riigiteataja.ee/akt/313112020006>

³ <https://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/eesti-kohtususteen>

ja tulemuslik õigusruum“							
Programm „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“	Investeeringud	-295	-3 041	-1 771	-295	-295	-295

Justiitsministeeriumil on võimalik tegevuspõhiseid kulusid välja võtta alates 2020. aastast, seega ei saa veel teha võrdlust eelnevate aastatega. 2020. a tegevusi ning seega ka eelarve täitmist on mõjutanud pandeemiast tingitud eriolukord – mitmed projektid on tulnud teostada osaliselt või on nende täitmine edasi lükkunud.

3. Tulemusvaldkonnaga seotud programm

Programmi nimi	Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum
Programmi eesmärk	Lua tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks ja põhiõiguste tasakaalustatud kaitse tagamiseks ning vähendada õigusrikkumisi ja nende läbi tekitatud kahju
Peavastutaja	Justiitsministeerium
Kaasatud asutused	Registrite ja Infosüsteemide Keskus, Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut, Patendiamet, Andmekaitse Inspeksioon, vanglad, esimese ja teise astme kohtud, Konkurentsiamet, Notarite Koda, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Eesti Advokatuur, Patendivolinike Koda

3.1. Programmi eesmärkide saavutamise ja eelarve täitmise analüüs

Möödik, sh allikas	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Esiagne sihttase 2020	2021	2022	2023
Koht Maailma vabaduse edetabelis	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“ ⁴	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“	Staatus „vaba“
Eesti konkurentsivõime positsioon	32	31	- ⁵	30	29	28	27
Inimeste hulk, kes tunneb end oma kodukandis pärast pimedat saabumist turvaliselt ⁶	76%	76%	74%	>77%	>77%	>79%	>79%

Eelarve jaotus (tuhat eurot)	Esiagne eelarve 2020	Lõplik eelarve/ sihttase 2020	Tegelik 2020	RES/ sihttase 2021	RES/ sihttase 2022	RES/ sihttase 2023
Programmi „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“ kulud	-169 397	-188 795	-175 810	-169 461	-170 342	-169 694

⁴ <https://freedomhouse.org/country/estonia/freedom-world/2020>

⁵ [Riikide üldist pingerida ei ole avaldatud](#)

⁶ Allikas: Justiitsministeerium

Programmi „Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum“ investeringud	-295	-3 041	-1 771	-295	-295	-295
Meetme „Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine“ kulud	-9 143	-12 309	-10 775	-8 970	-8 968	-8 969
Programmi tegevuse „Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine avaliku õiguse valdkonnas“ kulud	-3 140	-3 727	-3 385	-3 197	-3 196	-3 196
Programmi tegevuse „Õigusloome kvaliteedi tagamine ja koordineerimine“ kulud	-1 275	-1 570	-1 215	-917	-916	-916
Programmi tegevuse „Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine eraõiguse valdkonnas“ kulud	-952	-1 793	-1 655	-1 005	-1 005	-1 005
Programmi tegevuse „Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas“ kulud	-3 776	-5 219	-4 520	-3 852	-3 851	-3 851
Meetme „Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine“ kulud	-28 089	-31 965	-27 332	-28 421	-28 500	-27 061
Programmi tegevuse „Kriminaalpoliitika kujundamine ja kuritegevuse ennetamine“ kulud	-3 816	-4 767	-2 949	-3 636	-3 398	-1 977
Programmi tegevuse „Kriminaalpoliitika elluviimine“ kulud	-24 273	-27 198	-24 383	-24 785	-25 102	-25 084
Meetme „Karistuste täideviimise korraldamine“ kulud	-66 106	-70 100	-65 673	-65 826	-65 865	-65 911
Programmi tegevuse „Karistuste täideviimise korraldamine“ kulud	-66 106	-70 100	-65 673	-65 826	-65 865	-65 911
Meetme „Õiguste jõustamine“ kulud	-62 544	-68 231	-67 659	-63 672	-64 434	-65 194
Programmi tegevuse „Tõhus kohtupidamine, sh hästitoimivad kohturegistrid“ kulud	-51 110	-53 350	-54 660	-52 237	-53 003	-53 761
Programmi tegevuse „Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavuse tagamine“ kulud	-11 433	-14 881	-12 999	-11 435	-11 431	-11 433
Meetme „Toetavad teenused“ kulud	-3 514	-6 189	-4 370	-2 572	-2 575	-2 560
Programmi tegevuse „Kesksete IT-teenused teistele valitsemisaladele“ kulud	-1 718	-4 268	-2 472	-901	-904	-889
Programmi tegevuse kulud	-1 797	-1 922	-1 898	-1 671	-1 671	-1 671

Õiguspoliitika kujundamist 2020. aastal mõjutas kõige enam pandeemiast tingitud eriolukord. Eesmärgiks oli, et õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, atraktiivne ja konkurentsivõimeline. Elukeskkonda kujundav õiguslik raamistik toetab tegevusi, mille tagamiseks normid on loodud. 2020. aastal säilitasime või parandasime Eesti positsiooni erinevates riikide keskkonda hindavates edetabelites (nt Maailma vabaduse edetabelis säilis „vaba“ -staatus). Olulisel kohal oli õigusloome

kvaliteedi tagamine. Õigusloome kvaliteedi parandamise kaudu on võimalik mõjutada riigi konkurentsivõimet ning suurendada ühiskonna üldist tõhusust. Õigusruum ja õigusloome menetlus peavad tagama selle, et arvestatakse isikute põhiõigustega, tagatakse normide põhiseaduspärasus ning suurendatakse kõigi heaolu ning luuakse paremad tingimused ettevõtluks, seda ka pandeemia tingimustes. Eesmärkide saavutamisel on olulised erinevad rakendus- ja järelevalve asutused (Patendiamet, Konkurentsiamet, Andmekaitse Inspeksioon), mille teenuste edasiarendamise ning suutlikkuse ja võimekuse suurendamisega tuleb jätkuvalt tegeleda.

Riigikogu kiitis 2020. aasta 12. novembril heaks otsuse „Kriminaalpoliitika põhialused aastani 2030 heakskiitmine“. Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline – ootus turvalisele Eestile on ka elanike poolt enim väljendatud ootus riigile ning on selliselt väljendatud Eesti 2035 strateegias⁷. Justiitsministeeriumi eesmärgiks on hea seista selle eest, et karistussüsteem toetaks õiguskuulekat eluviisi, reageeriks rikkumistele ja lahendaks konfliktid õiglaselt ja tõhusalt. Eelkõige peab ühelt poolt olema tagatud ohvrite vajadused ning teiselt poolt toetatud õigusrikkuja naasmine õiguskuulekale teele. Sealjuures on oluline lähtuda sөөstotsuste ja emotsioonide asemel teadmistest ja mõjude hindamisest. Samuti peab kriminaaljustiitsüsteemis tagama õiguskaitsetöötajate (sh Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut) võimekuse kasvu ning protsesside digiteerituse.

Eduka kriminaalpoliitika eelduseks on tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide koostöö – kriminaaljustiitsüsteem üksi ei suuda kuritegusid ennetada ja kahjusid vähendada. Kogukondliku sekkumisena ei ole võimalik pakkuda ravi ja nõustamist sõltlastest õigusrikkujatele, kui tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemis puuduvad selleks vahendid. Samuti ei ole võimalik tagada kooliturvalisust, kui haridussüsteemil pole ressursi koolikiusamisvastaste programmide läbiviimiseks või haridus- ja kultuurisüsteemil pole võimalust pakkuda huvi- ja spordiringe. Seega kuritegevuse ennetamine ning sellest tuleneva kahju vähendamine peab olema riiklikult juhitud ning koostöös partneritega.

Kuritegevuse määr on viimase 15 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastas registreeritakse umbes 26 000 kuritegu. See ei ole midagi Eestile eriomast, ka mujal läänemaailmas on kuritegevus vähenenud ja valdavalt kõige enam levinud kuritegude, eelkõige varguste arvult. Samas on rahvusvaheliselt ja Euroopa Liidu riikide võrdluses Eesti heas positsioonis elanike poolt tajutud turvalisuse ning politsei usalduse kategoorias. Nimelt 92% elanikkonnast peab Eestist turvaliseks riigiks.⁸ Teiselt poolt kehvas olukorras oleme nõ kõvade näitajate ehk vangide ning tapmiste arvu osas, kus jääme suhtarvult viimaste hulka. Samuti satub ikka veel liiga palju noori õigusrikkumiste tsükklisse, kuigi viimase seitsme aastaga on alaealiste toime pandud kuritegude arv vähenenud 43% ja jõudnud alla tuhande.

Tähelepanu tuleb suunata korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra vähendamisele ning sõltuvuste ja muude vaimse tervise häirete tõttu toime pandud kuritegude ennetusele. Vanglates on vajalik keskenduda nii kuritegevust soodustavate haiguste ravile kui nõustamisprogrammide elluviimisele. Eesti karistuspoliitikas eelistatakse pikka vangistust – keskmiselt kestab Euroopas vangistus 7 kuud, Eestis 20 kuud. Sealjuures on oluline, et kriminaalkaristus keskenduks õigusrikkuja võimekuse arendamisele nii, et ta oleks võimeline peale vabanemist iseseisvalt õiguskuulekat elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste ning taastava õiguse laialdasem kasutamine kui ka vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisejärgne tugi- ja majutusteenus).

⁷ <https://valitsus.ee/strateegia-eesi-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>

⁸ <https://valitsus.ee/strateegia-eesi-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia/arenguvajadused>

Kõike ülaltoodusse panustab oluliselt ka see, kui inimesed saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud nii kohtus kui kohtuväliselt. Isikute ootused on aina suurenemas ning ühiskonna muutused nõuavad õiguste jõustamisel teistsuguseid lahendusi. Kõik tahavad oma õigusprobleemidele võimalikult kiirelt lahenduse leida, kuid seda loomulikult mitte kvaliteedi arvelt. Mida tõhusam ja õiglasem on kohtupidamine ning mida kättesaadavam nii erinevate õiguselukutsete teenus (vandetõlgid, kohtutäiturid, advokatuur, notariaat, patendivolinikud, pankrotihaldurid) kui ka õigusabi, seda rahulolevamad on ühiskonna liikmed.

Tõhusa õiguskorra kehtivuse ja toimimise eeldus on õiguse kättesaadavus. Eestis on 2002. aastal kasutusele võetud elektrooniline Riigi Teataja, milles avaldatud seaduste ja määruste muudatuste alusel ajakohastatud terviktekstidele on antud õigusjõud. Jätkub kasutajasõbraliku Riigi Teataja projekt.

Eestis on Euroopa lihtsaima ülesehitusega kohtusüsteem, milles puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus toimub reeglina läbi kolme kohtuastme. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selle tagamiseks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähemkoormavaks. Kohtuasutuse töö tõhususe tõstmisel on oluline nii kohtunike spetsialiseerumine, tugiteenuste edasine tsentraliseerimine kui ka digilahenduste edasiarendamine.

Kõige eeltoodu saavutamist toetab läbivalt rahvusvaheline koostöö ja tehnoloogilised lahendused.

Arvestades isikute piiriülese liikumise suurenemist mängib rahvusvaheline koostöö aina suuremat rolli tõhusama ja inimkeskse õigusruumi kujundamises ning õiguste jõustamises. Seda eriti Euroopa Liidu tasandil, kus lepatakse kokku ühtsetes reeglites või jagatakse teistega kogemusi juba läbiproovitud lahenduste näol. Õiguslike muutustega seoses on täna üheks ohuks valdkonnas infosüsteemide arenduste takerdumine, mille tulemusel ei ole infosüsteemid kasutajasõbralikud ega ajakohased ja aeglustavad tööprotsesse. Seega on eriti oluline arendada maksimaalselt tehnoloogilisi võimalusi, mis aitavad erinevaid töövoogusid oluliselt tõhustada. Sealjuures võimaldab digitaalsete lahenduste parem kasutamine panustada Eesti ühiskonna konkurentsivõime ja jätkusuutliku arengu saavutamisse laiemalt.

Kokkuvõttes terviklik ja õiguskindel õigusruum ning tõhus ja õiglane õiguse mõistmine loovad usaldusväärsed tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks. Õigusrikkumiste vähendamine aitab kaasa nii ühiskonna usaldusele kui ka turvalisusele ning vähendab nendest tulenevat kahju.

3.2. Programmi meetmed, tegevused ja mõõdikud

3.2.1. Meede 1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine

Eesmärk: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine väärtustab põhiõigusi, riigisisese õiguskorra süsteemsust, õigusloome kvaliteeti ning konkurentsivõimelist majanduskeskkonda.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
World Justice Project õigusriigi indeks	-	0,81	0,81 ⁹	>0,81	>0,81	>0,81	>0,81
Eesti positsioon konkurentsivõimelise raportis	28	31	- ¹⁰	28	28	27	27

⁹ [WJP Rule of Law Index 2020](#)

¹⁰ [Puudub \(riiklike positsioone ei avaldata\)](#)

avaliku sektori soorituse osas							
Õigusloome toimub õiguse koosloome keskkonnas	NA	Valmis prototüüp	Süsteemi üldine struktuur I etapi (MVP) raames valminud	Valmib süsteemi struktuur	Valmib mõjude hindamise moodul ¹¹	Liidestatakse Riigikantseleiga	Süsteemi stabiliseerimine Liidestatakse Riigikogu kantselei ja Vabariigi Presidendi Kantseleiga
Koht Doing Business tabelis: üldine	16	18	<u>18</u>	16	15	15	15

3.2.1.1. Tegevus 1.1: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine avaliku õiguse valdkonnas

Eesmärk: Õiguspoliitika avaliku õiguse valdkonnas on kujundatud ja elluviidud.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Õiguspoliitika avaliku õiguse valdkonnas	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud

2020. aastal käis kooskõlastamisel riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse (RSVS) ning avaliku teabe seaduse muutmise seaduse eelnõu. Kooskõlastamiselt laekunud tagasiside põhjal on eelnõu muudetud ning esitatud Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks. Kehtiv RSVS jõustus 01.01.2008 ning seaduse senised muudatused on lähtunud üksikküsimustes regulatsiooni täiendamise vajadusest. Kõnesolevasse eelnõusse on koondatud viimaste aastate vältel eri riigisaladuse ja salastatud välisteabe töötajate ning salastatud teabe kaitset korraldavate asutuste tõstatatud küsimused, mille lahendamiseks ei piisa riigisaladuse ja salastatud välisteabe kaitse korra või RSVS rakenduspraktika muutmisest. Eelnõuga ajakohastatakse salastatud teabe töötlemise nõudeid, et luua paindlikum regulatsioon, mis järgiks nüüdisaegse teabehalduse ja paberivaba asjaajamise põhimõtteid ning hõlmaks tänapäevaseid teabe töötlemise viise ja teabekandjaid. Kehtivad salastatud teabe töötlemise nõuded on koostatud eelkõige paberdokumente silmas pidades, mistõttu need ei ole täies ulatuses ja mõistlikult rakendatavad elektrooniliselt töödeldava salastatud teabe korral.

Koostasime haldustrahvimenetluse seaduse eelnõu, mis läbis 2020. aasta II poolel kooskõlastamismenetluse. Eelnõuga luuakse Eesti õiguskorda uus haldussanktsiooni liik Euroopa Liidu õiguses ettenähtud rahaliste karistuste ülevõtmiseks – haldustrahv. Haldustrahvimenetluses järgitakse olulisemaid haldusõiguse põhimõtteid, kuid tegemist ei ole haldusmenetlusega haldusmenetluse seaduse tähenduses. Haldustrahvimenetluse erisuste üks peamisi eesmärke on tagada menetlusaluste isikute Eesti Vabariigi põhiseadusest, Euroopa Liidu põhiõiguste hartast ning Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioonist tulenevate põhiõiguste järgimine selles menetluses, arvestades haldustrahvi karistuslikku ja seega süüteokaristustega võrreldavat iseloomu.

¹¹ Vastavalt 2021. aasta koosloome juhtrühma poolt kinnitatud projekti teekaardile on detailsem mõjude hindamise moodul ette nähtud hilisemas etappi, kuivõrd esmalt peab valmima kogu õigusloomekaart (vv-riigikogu-vpk-rt või riigikogu-vv-riigikogu-vpk-rt) hõlmav süsteem.

Vabariigi Valitsuse seaduse muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus läbis 2020. aastal kooskõlastamise. Laekunud tagasiside põhjal koostasime eelnõu ja seletuskirja, mis saadeti kooskõlastamisele 2021. aasta alguses. Eelnõu eesmärgiks on suurendada paindlikkust, kaasajastada regulatsiooni ning viia Vabariigi Valitsuse liikme tegevuspiirangud kooskõlla põhiseaduse ja Euroopa Nõukogu soovitustega. Kehtiv seadus on teatud küsimustes liiga detailne, reguleerides täitevvõimu enesekorraldusõiguse küsimusi, mis ei peaks olema konstitutsioonilises seaduses. Tulenevalt muudatustest oleks võimalik tööd riigiasutustes vastavalt vajadusele paindlikumalt ja kiiremini ümber korraldada.

Algoritmiliste süsteemide mõjude reguleerimise seaduse väljatöötamiskavatsus (nn Krati seadus) läbis 2020. aasta II poolel kooskõlastamise. Eestis alustati tehisintellekti küsimuste uurimisega põhjalikumalt 2018. aastal, kui Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja Riigikantselei eestvõttel loodi riigiasutuste ja erasektori esindajatest koosnev ekspertrühm. Ekspertrühma aruande pinnalt koostati Eesti tehisintellekti strateegia ja võeti vastu Eesti riiklik tehisintellekti alane tegevuskava 2019-2021.

2020. aasta jooksul töötasime koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga välja seaduseelnõu avaandmete direktiivi ülevõtmiseks. Eelnõu on esitatud Vabariigi Valitsusele heakskiitmiseks.

Tegelesime õigusriigi ülevaatusega 2020. aastal, mida koordineeris ja mille käigus Euroopa Komisjoniga suhtlust korraldas Justiitsministeerium.

Osalesime (sh olime büroo liikmeks) CAHAI (Euroopa Nõukogu Ad Hoc Committee on Artificial Intelligence) töös.

Kooskõlastamise käigus oleme läbi vaadanud hulgaliselt teiste ministeeriumide esitatud seaduseelnõusid.

Oleme teinud koostööd Riigikantselei ja teiste ministeeriumidega koroonakriisi lahendamiseks vajalike õigusaktide väljatöötamiseks.

3.2.1.2. Tegevus 1.2: Õigusloome kvaliteedi tagamine ja koordineerimine

Eesmärk: Õigusloome on kvaliteetne ning õigusloome korraldus ja tase ühtlustatud.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Õigusloome kesksete koolituste arv aastas (teemakoolituste arv) ¹²	3	2 teemal kokku 6 koolitust	5 teemal kokku 7 koolitust	3	1	1	1
Seaduseelnõu koostamisele eelneb väljatöötamiskavatsus (VTK) ¹³	32%	28%	30%	70%	70%	70%	70%
Justiitsministeeriumis kontrollitud ¹⁴ VTKde arv ¹⁵	26	21	35	>26	>26	>26	>26

¹² Allikas: Justiitsministeerium

¹³ Allikas: Justiitsministeerium

¹⁴ Hõlmab nii Justiitsministeeriumis ettevalmistatud kui ka teiste ministeeriumide koostatud algatusi. Ei hõlma Riigikogu algatatud seaduseelnõusid.

¹⁵ Allikas: Justiitsministeerium

2020. aasta oli ka õigusloome valdkonnas eriline koroonakriisi tõttu. Erakordne aeg nõudis kõikidelt õigusloomeprotsessis osalejatelt kiiret tegutsemist, lahendustele orienteeritust, paindlikkust. Toimus kui õigusloome valdkonna kriisiõppus reaalses elus. Õigusloojad said selle protsessi käigus hea koostöö kogemuse, kui eelnõu koostamiseks, kooskõlastamiseks aega nappis. Maikuu tegid õigusloomejuhid kriisiaegsest õigusloomeprotsessist esmaseid järelusi õigusloomejuhtide ümarlaval ning septembris toimus õigusloomejuhtide ümarlaval laiendatud koosseisus kriisiõppetundide arutelupäev, kus vahetati kogemusi ning otsiti võimalusi, kuidas järgmisteks sarnasteks olukordadeks olla paremini valmistunud ja leida lahendusi, kuidas koostööd sujuvamalt korraldada. Jätkuvalt arutatakse õigusloome valdkonna päevakajalisi küsimusi regulaarselt koguneval õigusloomejuhtide ümarlaval.

2020. aasta 12. novembril kiitis Riigikogu heaks otsuse „[Õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030 heakskiitmine](#)“. Selle otsusega seatakse pikaajalised eesmärgid õigusloome kvaliteedi tagamiseks. Võrreldes õiguspoliitika arengusuundadega aastani 2018 ei muuda õigusloomepoliitika põhialused aastani 2030 olulisel määral juba võetud suunda. Endiselt on eesmärk jõuda sellise õigusloome, mis tugineb kaasava ja tõendusel põhineva hea õigusloome põhimõttele. Varasemast selgemalt on rõhutatud põhimõtet, mille kohaselt õigusloome pole mitte esimene, vaid viimane abinõu probleemi lahendamisel. Samuti on uutes põhialustes seatud eesmärk, et õigusloome maht peab vähenema. Kui aga eelistatakse õiguslikke meetmeid, suunatakse õigusloojad kaaluma valikuid muu hulgas uuenduslike meetodeid kasutades. Õigusloomele esitatavad nõuded peavad tagama selle, et loodavad seadused on põhiseaduspäraseid, suurendavad konkurentsivõimet, heaolu ja turvalisust. Seejuures on oluline, et nende valdkondlike eesmärkide sõnastamise mõte ei ole asendada koalitsioonilepingut, vaid seada riigi õigusloomepoliitikas märksa üldisemal tasandil ja konsensuslikult suuremad koalitsiooniülesed sihid. Edaspidi tuleb õiguspoliitikat kujundades lähtuda igas valdkonnas ja igal tasandil õigusloomepoliitika põhialustega seatud eesmärkidest. 2020. aastal alustati põhialuste eesmärkide elluviimiseks rakenduskava koostamisega.

2020. aasta 5. novembril toimus traditsiooniline [õiguskeelepäev](#). 2020. aastal ilmusid ajakirja „[Õiguskeel](#)“ neli numbrit.

Õigusloome kvaliteedi tagamisel on keskne roll õigusloojatel, seetõttu on oluline luua õigusloojatele tingimusi oma teadmiste ja oskuste arendamiseks. 2020. aastal korraldati õigusloojatele erinevaid keskseid koolitusi. Nii toimus 2020. aastal koostöös Tartu Ülikooliga korraldatud õigusloome akadeemia raames neli koolitust kokku 32 akadeemilist tundi. Koolituste teemad olid: õiguskommunikatsioon ja argumenteerimine; suhtlemisoskuste seminar; põhiõiguste mõõde õigusloomes; õigusloome ökonomika. Koostöös Tallinna Tehnikaülikooliga pakuti õigusloojatele kahepäevaseid infotehnoloogiaõiguse koolitusi andmekaitse vaates. Lisaks kesksetele koolitustele, toimusid ka kolm mõjude hindamise koolitust, mille viisid läbi Justiitsministeeriumi õigusloome korralduse talituse nõunikud selleks soovi avaldanud ministeeriumidele.

3.2.1.3. Tegevus 1.3: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine eraõiguse valdkonnas

Eesmärk: Perekonna- ja eraelu puutumatus, au ja väärikut, vaba eneseteostust ja teisi inimõiguseid kaitsev õiguskeskkond on eraõiguslike vahenditega tagatud ning kindlustab tarbijate ja ettevõtjate õiguste tasakaalustatud kaitse.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Eraõigust puudutavad vajalikud seaduseelnõud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud

ja analüüsid ¹⁶							
Koht Doing Business tabelis: ettevõtlusega alustamine	15	14	14	15	15	15	12
Koht Doing Business tabelis: vähemus-investorite kaitse	83	79	79	70	60	55	50
Koht Doing Business tabelis: maksejõuetuse lahendamine	47	54	54	40	37	35	32

Õiguspoliitika kujundamist eraõiguse valdkonnas 2020. aastal mõjutas kõige enam pandeemiast tingitud eriolukord. Mõned eraõiguse valdkonna (pankrotiseaduse ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku) muudatused sisaldasid abipolitseiniku seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduses (COVID-19 haigust põhjustava viiruse SARS-Cov-2 levikuga seotud meetmed), mis võeti Riigikogus vastu 20.04.2021.

18.05.2020 võeti Riigikogus vastu tsiviilseadustiku üldosa seaduse jt seaduste muudatused, millega laiendati kõigi juriidiliste isikute organite võimalusi otsuste vastuvõtmiseks, ilma et oleks vaja läbi viia tavapärasest, füüsilist kohalolekut nõudvat koosolekut. Samasisulised muudatused olid kavas ka ühinguõiguse revisjoni raames, kuid kevadise eriolukorra ajal sai selgeks, et need muudatused on vaja teha kiiresti. Samuti pikendati majandusaasta aruannete esitamise tähtaega 2020. aastal.

Jätkusid varem alustatud revisjonid. Maksejõuetusõiguse revisjoni raames valmis pankrotiseaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu, mis jõudis Riigikokku juba 2020. aasta kevadel, kuid mis seadusena võeti vastu 16.12.2020.

Samal kuupäeval võeti vastu ka võlaõigusseaduse muudatused, millega korrastati üürisuhteid.

Kooskõlastamisele esitati kaks perekonnaseaduse muutmise eelnõu, esimene suhtlusõiguse paremaks korraldamiseks ja teine miinimumelalise muutmiseks.

3.2.1.4. Tegevus 1.4: Õiguspoliitika kujundamine ja elluviimine intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas

Eesmärk: Õiguspoliitika intellektuaalse omandi ja konkurentsioiguse valdkonnas on kujundatud ja elluviidud.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Õiguspoliitika IO ja konkurentsioiguse	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud	Kujundatud ja elluviidud

¹⁶ Hindamine lähtub Justiitsministeeriumi tööplaanist, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning muudest tööülesandeid seadvatel dokumentidel.

õiguse valdkonnas							
-------------------	--	--	--	--	--	--	--

Riigipoolne majandustegevuse järelevalve (nn avalik majandusõigus) vajab kaasajastamist, sh tuleb vähendada halduskoormust. Eelkõige on **konkurentsioiguses** olulisel kohal reeglite (sh õigusraamistikus sisalduvate järelevalve pädevuste) süsteemne ülevaatamine, arvestades EL suuniseid. Aastal 2020 valmistati ette Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2019/1 ülevõtmist, mille eesmärk on anda liikmesriikide konkurentsiasutustele volitused, et tulemuslikumalt tagada konkurentsiniormide täitmine ja et tagada siseturu nõuetekohane toimimine. Põhjalike arutelude ja analüüsi tulemusel jõuti järeldusele, et tõhusaim viis Eesti konkurentsijärelevalve seniste kitsaskohtade lahendamiseks ja nimetatud direktiivi ülevõtmiseks on luua Eestis ühtne konkurentsijärelevalvemenetlus, mis on suunatud konkurentsioiguse rikkumise tuvastamisele ja mis saab lõppeda nii käitumusliku ja struktuuraalse meetmega kui ka trahvi kohaldamisega. Aastal 2020 alustati nimetatud menetluse loomisega ja eelnõu peaks valmima 2021. aasta II kvartalis.

Lähemate aastate väljakutse EL tasandil on **konkurentsioiguse reeglite ning nende jõustamise kohandamine digiajastu tingimustele** ja sellele iseloomulikele ärimudelitele. Sellega seoses viis Euroopa Komisjon suvel 2020 läbi avaliku konsultatsiooni võimaliku uue konkurentsioiguse tööriista (*New Competition Tool*) väljatöötamiseks, mille kohta ka Eesti andis sisendi. Nii selle konsultatsiooni kui osaliselt ka paralleelselt läbi viidud digiteenuste õigusakti (*Digital Services Act*) kohta läbi viidud konsultatsiooni tulemuste põhjal esitas Komisjon detsembris 2020 ettepaneku digiturgude õigusakti (*Digital Markets Act, DMA*) vastuvõtmiseks. Algatusega kehtestatakse täiendavad kohustused suurtele platvormiteenuse pakkujatele, kes tegutsevad digiturgudel n-ö oluliste väravahoidjatena (*gatekeepers*), ja selle eesmärk on tagada, et turud, mida kontrollivad märkimisväärse mõjuga platvormid, oleksid õiglasel ja konkurentsile avatud. Eesti on osalenud aktiivselt algatuse senises menetlemises ja kujundanud huvirühmi kaasates algatuse kohta seisukohti, mis eelduslikult kinnitatakse Vabariigi Valitsuses aprillis 2021. Lisaks digiturgude õigusaktile on Euroopa Komisjon 2020. aastal tutvustanud oma tegevusi ja tulevase algatuse mitme erineva õigusakti, teatise ja juhendmaterjali ülevaatamiseks. Vastavalt sellele, kuidas Euroopa Komisjon vastavad ettepanekud järgnevatel aastatel avaldab, kujundab Eesti nende kohta seisukohad ja osaleb algatuste menetlemises.

Koos ühiskonna pideva muutumisega on järjepidevalt kasvanud immateriaalse vara osatähtsus meie igapäevaelus. Immateriaalne vara – leiutised, ärisaladused, kaubamärgid, autoriõigusega kaitstud teosed – vajab järjepidevat ja kaasaegset kaitset, aidates sealhulgas kaasa loomemajanduse ja targa majanduse arengule. Kaasaegne intellektuaalse omandi õigus koos töhuga ja kompetentse rakendamise ja teadmispõhise ja innovaatilise ettevõtluskeskkonna toetamise üheks eeltingimuseks ning tagab kõrgema innovatsiooni. Eelkõige vajavad kaasajastamist ja ühtlustamist Eesti **tööstusomandi valdkonna** seadused, millest enamikku ei ole pärast 1990-ndatel aastatel vastu võtmist oluliselt uuendatud ning mis seetõttu ei vasta täielikult tänase ühiskonna vajadustele. Selleks jätkub analüüs tööstusomandi valdkonna litsentsimise ja registrikannete õigusliku tähenduse regulatsiooni osas. Samuti valmistati ette Patendiameti üleminekut elektroonilisele menetlusele leiutiste (patendid, kasulikud mudelid), mikrolülituse topoloogiate ja geograafiliste tähistete registreerimisel ja registritoimingute avalduste läbivaatamisel. Selleks vajalike muudatuste tegemiseks tööstusomandi seadustes esitatakse eelnõu Vabariigi Valitsusele eelduslikult 2021. aasta III kvartalis. Tegelik üleminek elektroonilisele menetlusele sõltub vastava infosüsteemi valmimisest, mis tõenäoliselt ei toimu enne aastat 2023.

Autoriõiguse valdkonnas sai 2020. aastal lahenduse aastaid kestnud nn tühja kasseti tasu süsteemi uuendamata jätmise probleem, mille tõttu on autorite ja teiste õiguste omajate esindusorganisatsioonid kaks korda riigi vastu edukalt kohtusse pöördunud. Detsembris 2020 võttis Riigikogu vastu eelnõu, millega tehti süsteemi uuendamiseks vajalikud muudatused autoriõiguse

seaduses. Veebruaris 2021 võttis Vabariigi Valitsus vastu määruse, millega need muudatused rakendatakse. Uuendatud süsteem jõustus 2021. aasta 1. aprillil ja see peaks tagama autoritele ja teistele õiguste omajatele õiglase hüvitise selle kahju eest, mis neile tekib põhjusel, et Eesti autoriõiguse seadus võimaldab inimestel teha audiovisuaalsetest teostest ja teose helisalvestistest isiklikuks kasutamiseks koopiaid ilma õiguste omaja nõusolekuta.

Lisaks tegeleti aastal 2020 kahe mahuka autoriõiguse valdkonna direktiivi ülevõtmisega: 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/790, 17. aprill 2019, mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi digitaalsel ühtsel turul ning millega muudetakse direktiive 96/9/EÜ ja 2001/29/EÜ (nn DSM direktiiv); 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2019/789, 17. aprill 2019, millega kehtestatakse ringhäälinguorganisatsioonide teatavate veebiülekannete ning televisiooni- ja raadiosaadete taasedastamise suhtes kohaldatavate autoriõiguste ja nendega kaasnevate õiguste teostamise reeglid ja muudetakse direktiivi 93/83/EMÜ (nn KabSat 2 direktiiv). Tegemist on autoriõiguse valdkonnas olulisi muudatusi kaasa toovate direktiividega, mille eesmärgiks on tagada digitaalse sisu (sh tele- ja raadioprogrammide) suurem valik ning kättesaadavus internetis ja piiriülel, täiustatud autoriõiguse reeglid teadus-, haridus- ja kultuuripärandiasutuste jaoks ning õiglane ja jätkusuutlik turg loovisikutele, loometööstusele ja ajakirjandusele. Alates 2019. aasta sügisest toimus direktiivide ülevõtmise teemal huvirühmadega arvukalt konsultatsioone ja kohtumisi, eelnõu valmis ja saadeti kooskõlastamisele oktoobris 2020 ning Vabariigi Valitsus kiitis eelnõu aprillis 2021 heaks.

Intellektuaalse omandi kaitsmise soodustamiseks peavad Patendiameti töökorraldus ja menetlusajad vastama tänapäeva ettevõtluskeskkonna vajadustele. Patendiametist tuleb kujundada **kaasaegne intellektuaalse omandi õiguse kompetentsikeskus**, mis nõustab ettevõtjaid intellektuaalse omandi küsimustes, tagab kiire ja tõhusa intellektuaalomandi registreerimismenetluse ning vaidluste kiire kohtueelse lahendamise (sh täielikult paberivaba menetluse). Detsembris 2020 Riigikogu poolt vastu võetud autoriõiguse seaduse muudatustega andis Justiitsministeerium autoriõigusega seotud rakenduslikud ülesanded alates 01. aprillist 2021. a üle Patendiametile. Lisaks valmistati ette Patendiameti üleminekut elektroonilisele menetlusele leiutiste, mikrolülituse topoloogiatega ja geograafiliste tähistega osas (kaubamärkide ja tööstusdisainilahenduste osas elektrooniline menetlus juba toimib), otsides muu hulgas võimalusi vajalike IT-arenduste tegemiseks. Kaubamärgitaotluste menetluse tõhustamiseks võttis Patendiamet 2020. aastal kasutusele nn kiirendatud menetluse, mis võimaldab lihtsamate taotluste puhul saada kaubamärgi õiguskatise juba paari nädalaga. Lisaks tööstusomandi valdkonnale laiendati detsembris 2020 Riigikogus vastu võetud eelnõuga Patendiameti pädevusi alates 2021. aasta 1. aprillist ka autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnale. Esialgul täidab Patendiamet nendes valdkondades teatud rakendusliku iseloomuga ülesandeid, mida seni täitis Justiitsministeerium (orbteoste pädeva asutuse ülesanded, riiklik järelevalve kollektiivse esindamise organisatsioonide üle, autoriõiguse komisjoni töö korraldamine). Edaspidi on plaanis ameti tegevusi autoriõiguse valdkonnas laiendada, kujundades ameti rolli vastavalt kasutajate, sh ettevõtjate ja loomesektori tegelikele vajadustele. Muu hulgas võiks amet täita valdkonnas teavitustöö ja nõustamise ülesandeid.

Üha suureneva **rahvusvahelise (sh Euroopa Liidu tasandi) koostöö** tingimustes tuleb tagada suutlikkus sellesse erinevates formaatides piisavalt panustada. Aastal 2020 osales Eesti nii Euroopa Liidu nõukogu konkurentsiõiguse ja intellektuaalse omandi töögruppide, Euroopa Komisjoni ekspertgruppide kui ka Maailma Intellektuaalomandi Organisatsiooni (WIPO) töös. Seda täiendab Patendiameti rahvusvaheline koostöö teiste riikide patendiametitega, rahvusvaheliste intellektuaalomandi organisatsioonidega (WIPO ja Euroopa Patendiorganisatsioon) ning Euroopa Liidu intellektuaalomandi alaste asutustega (EUIPO).

3.2.2. Meede 2: Kriminaalpoliitika kujundamine ja elluviimine

Eesmärk: Kriminaalpoliitika eesmärk on ennetada kuritegevust, tagada menetlusosaliste (kannatanute, kahtlustatavate ja kolmandate isikute) põhiõiguste kaitse ning kaitsta kriminaaljustiitsüsteemi sõltumatust.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Justiitsüsteemi sõltumatus	5,7	5,7	17	>5,7	>5,7	>5,7	>5,7
Kuritegude arv ¹⁸	27 125	27169	25817	<27000	<26000	<26000	<26 000

3.2.2.1. Tegevus 2.1: Kriminaalpoliitika kujundamine ja kuritegevuse ennetamine

Eesmärk: Kriminaalpoliitika põhineb andmetel ning uuringutel ning ühiskonnaliikmete õiguskuulekus on kõrge.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Kriminaalõigust puudutavad vajalikud seaduseelnõud ja analüüsid ¹⁹	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud	Koostatud
Õigusrikkumistega kokku puutunud inimeste (ohvrite) arv ²⁰	6%	5%	5%	<6%	<6%	<6%	<6%
Vägivaldsete surmade arv (tapmiste ja mõrva tagajärjel hukkunute arv) ²¹	26	23	40	<23	<19	<15	<11
Korduvkuritegevus (vanglakaristuse saanute retsiidivsus) ²²	37%	37%	29%	<37%	<37%	<35%	<35%
Reaalse vangistuse saanud isikute osakaal	21%	-	24	-	-	-	-

¹⁷ 2020. aasta kohta sellisel kujul andmed puuduvad

¹⁸ Allikas: Justiitsministeerium

¹⁹ Hindamine lähtub Justiitsministeeriumi tööplaanist, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning muudest tööülesandeid seadvatest dokumentidest.

²⁰ Allikas: Justiitsministeerium

²¹ Allikas: Justiitsministeerium

²² Allikas: Justiitsministeerium

²⁴ Pole võimalik leida praeguste päringutega (mh ei selgu, paljudel asendati mõistetud vangistus üldkasuliku tööga).

karistuse saanutest ²³							
Vangide arv 100 000 elaniku kohta ²⁵	191	187	178	<190	<190	<180	<180
Alaealiste vangide arv ²⁶	14	15	5	<10	<10	<10	<10

Kriminaalpoliitika prioriteedid

- A. Tõhus, kiire, sõltumatu, inimkeskne ja ohvrisõbralik kriminaaljustiitsüsteem.
- B. Lapsed ja noored ei satu kriminaaljustiitsüsteemi vaatevälja, noorte õigusrikkumised vähenevad ning tagatakse noorte õigusrikkujate eakohane kohtlemine.
- C. Ennetatakse (korduv)kuritegevust, sealhulgas sõltuvusest ja vaimse tervise häiretest tingitud õigusrikkumisi, tõhustatakse karistuspoliitikat ja toetatakse kuritegevusest eemaldumist.

A. Kriminaaljustiitsüsteemi tõhusamaks, kiiremaks, ohvrisõbralikumaks ja inimkesksemaks muutmiseks:

- on alustatud kannatanute kohtlemise teenuse ümberdisainimisega (AREV projekti raames);
- on valminud taastava õiguse kontseptsioon ning ellu kutsutud justiitsüsteemi koostöökogu, kes taastava õiguse rakendamist toetab;
- kriminaalmenetluse lõpetamisel avaliku menetlushuvi puudumise korral toetatakse ja laiendatakse praktikat määrata kohustus maksta kindel summa sihtotstarbeliseks kasutamiseks üldsuse huvides ehk MTÜ-dele;
- loodud on kannatanutelt tagasiside kogumise keskkond;
- ennetatakse laste vastu suunatud korduvaid seksuaalkuritegusid, sh spordiorganisatsioonide ja noorte seksuaalse väärkohtlemise alase teadlikkuse tõstmine, vastava infovahetuse korraldamine seksuaalkurjategijatega tegelemisel;
- tegemisel on mitmed IT arendused: Prokuratuuri infosüsteemi (PRIS) arendused; kohtuekspertiisi infosüsteemi arendus (KEIS2); justiitsandmete analüüsikeskuse (JAAK) arendus; päringukeskuse arendus (PRISi lisatav moodul riigi erinevatest andmebaasidest andmete pärimiseks); karistusregistri arendused, et see võimaldaks andmete vahetamist teiste EL liikmesriikidega; E-evidence projekt rahvusvahelise kriminaalkoostöö taotluste elektrooniliseks vahetamiseks;
- valmistati ette kriminaalmenetluse revisjon digitaalseks süüteo menetluseks aluste loomiseks ning kohtueelses menetluses tõusetunud probleemide lahendamiseks;
- võeti vastu vajalikud seadusemuudatused, et Euroopa Prokuratuur saaks Eestis menetlusi läbi viia;
- võeti vastu seadusemuudatused, mis laiendasid kaugülekuulamise võimalusi; sätestati võimalus kirjalike ütluste andmiseks; laiendati istungilt audiovisuaalse osavõtu võimalusi ning võimaldati lähenemiskeeldu edasilükkamatul juhul kohaldada prokuratuuri määrusega;
- võeti vastu vajalikud seadusemuudatused, mis võimaldavad Euroopa Liidu liikmesriikide vahel arestimis- ja konfiskeerimisotsuseid tunnustada ja edastada;
- kooskõlastusele esitati kohtuekspertiisiseaduse eelnõu, mis korrastab kohtuekspertiisi valdkonda;
- kooskõlastusele esitati kriminaalasjades rahvusvahelise koostöö regulatsiooni parandamisele suunatud VTK (nn KrMS revisjon II);
- kooskõlastusele esitati rikkumisest teavitajale kaitse andmise VTK;
- kooskõlastusele esitati VTK, mille eesmärgiks on üldmenetluse lihtsustamine ja kiirendamine.

B. Noorte õigusrikkumiste ennetamiseks:

²³ Allikas: Justiitsministeerium

²⁵ Allikas: Justiitsministeerium

²⁶ Allikas: Justiitsministeerium

- viiakse ellu nn Norra projekti, mille eesmärk on toetada alaealiste õigusrikkujate erikohtlemise reformi. Näiteks on rakendamisel alaealiste õigusrikkujatega töötavate spetsialistide koolitusprogramm, prokuratuuridesse on tööle võetud alaealistele spetsialiseerunud konsultandid jne;
- analüüsitakse ja leitakse võimalusi, et pakkuda noortele õigusrikkujatele vanglavälist alternatiivi;
- analüüsitakse ja töötatakse välja sekkumisi noortele, nt politsei lühisekkumiste analüüs;
- menetlus- ja karistuspraktika muudetakse noorte vajadustele vastavaks.

C. Korduvkuritegevuse ennetamiseks:

- pakutakse tugiteenust (tugiisik ja majutus) vanglast vabanenutele (ESF);
- toetatakse alternatiivkaristuste rakendamist nii joores juhtimise, narko- kui vägivaldakuritegudes;
- valmistatakse ette liiklusseaduse jt seaduste muutmise seaduseid, mille eesmärgiks on joores juhtide tervisetõendi kehtetuks tunnistamine ning nende täiendavale kontrollile allutamine;
- laiendatakse vangistuse alternatiivide amplituudaad (nt e-vangistus ja vastavad seadusemuudatused);
- analüüsiti kohtueelsete ettekannete süsteemi ning analüüsitakse kogu taasühiskonnastamise protsessi, et vajadusel seda muuta;
- tehti ülevaade vaimse tervise häirega õigusrikkujate kohtlemisest, analüüsitakse võimalusi õigusrikkujate vaimse tervise teemaga tegelemiseks, sh on käimas mobiilse sekkumise prototüübi loomine;
- viiakse läbi sanktsiooni mõjude ja menetluse mõjude uuring;
- valmistatakse ette VV-le heakskiitmiseks vägivalda ennetuse kontspetsiooni (VEKO), sh valmistatakse ette rakendamiseks inimkaubandusevastane tegevuskava;
- keskendutakse korruptsiooni- ja majanduskuritegude ennetamisele eelkõige läbi korruptsioonivastase tegevuskava tegevuste elluviimise, sh teavitaja kaitse regulatsiooni, lobireeglite loomise ja nende rakendamise, teadlikkuse tõstmise jpm.

3.2.2.2. Tegevus 2.2: Kriminaalpoliitika elluviimine

Eesmärk: Kriminaaljustiitsüsteem on tõhus, sh digitaalne, ning inimkeskne, sh ohvrisõbralik ning omab võimekust avastada ka uusimaid kuriteoliike. Kriminaalmenetlus on arusaadav, st osapooltele on tagatud ülevaade protsessist, nende õigustest ja kohustustest.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Menetluses osalenu te rahulolu ²⁷	70%	32% ²⁸	41% ²⁹	>70%	>70%	>75%	>75%
Lahendatud kuritegude osakaal ³⁰	63%	62%	65%	>65%	>70%	>70%	>70%
Üle kahe aasta menetluses olnud kahtlustatavate arv ³¹	267	290	303	<267	<227	<187	<147
Kohtueelse menetluse pikkus kriminaalasjades kahtlustatava alaealise suhtes ³²	2,9 kuud	3,0 kuud	3,1 kuud	Kuni 3 kuud	Kuni 3 kuud	Kuni 2 kuud	Kuni 2 kuud
Vahistatute arv aasta lõpu seisuga ³³	530	493	466	<480	<430	<400	<370
Kohtusse saadetud küberkuritegusid puudutavate kriminaalasjade % alustatud asjadest ³⁴	8%	7%	6%	>10%	>12%	>12%	>12%

3.2.3. Meede 3: Karistuste täideviimise korraldamine

3.2.3.1. Tegevus 3.1: Karistuste täideviimise korraldamine

Eesmärk: Karistuste täideviimine vastab tänapäevastele nõuetele ning väheneb korduvkuritegevus ja kinnipeetavate arv.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Ametniku poolt süütegude toimepanemine vangis vastu ³⁵	0	0	0	0	0	0	0

Kõikides vanglates toimub HIV testimine ja nõustamine ning olemasolev testimise süsteem võimaldab tulemuslikult jälgida HIV levikut vanglas. Testimist teostatakse vanglasse saabumisel, ühe aasta möödumisel viimasest testimisest ning meditsiinilise näidustuse korral ka sagedamini. HIV ravi saavad kõik kinnipeetavad, kes sellest ei keeldu (eelmisel aastal oli raviga nõustujaid üle 98%). 2020. aastal tehti 2758 HIV testi. Hepatiit B ja C osas toimub testimine ja nõustamine ainult riskirühmadele (süstivad

²⁷ Allikas: [Kuriteoohvrite kaitse ja kohtlemise uuring](#)

²⁸ Tegemist ei ole võrreldavate andmetega, kuna 2018. a põhines uuringu andmetel, aga 2019. a veebi tagasiside andmetel

²⁹ Allikas: [kuriteos kannatanute tagasiside](#)

³⁰ Allikas: Justiitsministeerium

³¹ Allikas: Justiitsministeerium

³² Allikas: Justiitsministeerium

³³ Kokku kohtueelses- ja kohtumenetluses. Allikas: Justiitsministeerium

³⁴ Karistusseadustiku §-d 206–207; 216¹-217¹. Allikas: Õiguskaitse valdkonna statistikakeskkond (ÕSA)

³⁵ Allikas: Justiitsministeerium

narkomaanid, HIV positiivsed jm) või arsti poolt määratuna meditsiinilisel näidustusel. 2020. aastal viidi B-hepatiidi teste läbi 452 korral ning avastati kolm positiivse testi tulemusega kinnipeetavat. 2020. aastal viidi C-hepatiidi teste läbi 979 korral ning avastati 180 positiivse testi tulemusega kinnipeetavat, kellele määrati ravi vastavalt riiklikule ravijuhisele.

Meditsiiniteenuse osutamisel juhinduvad vanglad tsiviilmeditsiinis kokku lepitud ravijärjekordadest. Järelevalve ravijärjekordade täitmise üle toimub kahel korral aastal eesmärkide kontrollimise raames, üldjuhul on ravijärjekorrad võrreldavad või lühemad kui tsiviilmeditsiinis.

2020. aastal viidi läbi retsidiivsusrisi hindamisvahendi valiidsuse ja hindamisvahendi uuring, mille käigus võrreldi Eestis kasutatavat riskihindamise süsteemi Oasys usaldusväärsust teistes riikides kasutusel olevate süsteemidega. Uuringust selgus, et Eestis kasutusel oleva süsteemi täpsusaste on sarnane mujal kasutusel olevate mudelitega. Uuringu tulemuste põhjal kaasajastatakse riskihindamise mudelit, et suurendada riskihindamise täpsust veelgi.

Alates 2020. aastast hinnatakse kinnipeetavate keelekursusel omandatud keeleoskust Innove poolt läbi viidava riikliku eesti keele tasemeeksamiga. Toimusid kinnipeetavatele mõeldud lõimumisprogrammi "Eesti-vene kultuuriruum" loengud, milles osales 56 kinnipeetavat. Vanglates muudeti raamatukogu töökorraldust, paranes kinnipeetavate juurdepääs raamatutele ja suurenes kinnipeetavate tööhõive raamatukogus. Kinnipeetavate eesti keele oskuse ja arvutikasutamise oskuse täiendamiseks taotlesime nii SF 2021-2027 kui RES 2022-2025 protsessis täiendavaid vahendeid keeleõppe laiendamiseks ning arvutiõppe programmi käivitamiseks.

Kriminaalhoolduse tõhusamaks läbiviimiseks ja kriminaalhooldusalustele kohtu poolt pandud nõuetest ning kohustustest kinnipidamise eesmärgipärasemaks ning ressursisäästlikumaks kontrollimiseks on käimas riigihange alkoholi tarvitamist tuvastada võimaldavate elektroonilise valve seadmete hankimiseks ja teadus-arenduskoostöö Tartu Ülikooliga, et selgitada välja, milliseid kontrollnõudeid ja kohustusi ning mil moel oleks võimalik monitoorida mobiilipõhise nutirakenduse abil. Projektis kajastatakse mobiiltelefonide potentsiaali kriminaalhooldusaluste nõuetest ja kohustustest kinnipidamise jälgimiseks ja antakse sisulised soovitusel sobiliku funktsionaalsusega nutirakenduse väljaarendamiseks. Lisaks eelnevale töötab Tartu Ülikool välja algoritmid, mille alusel on võimalik kohustustest kinnipidamist jälgida ja kohustustest kinnipidamisest teadaandvate raportite vormid ja visuaali.

2020. aastal hakati suuremat tähelepanu pöörama vabatahtlike kriminaalhooldusabiliste kaasamisele, aasta jooksul värvati 18 osalise tööajaga kriminaalhooldusabilist.

Vanglateenistuse kui organisatsiooni vaatest analüüsi 2020. aastal vanglate funktsioonide (tugi- ja sisutegevused) tsentraliseerimise võimalikkust ja lahendusvariante. Analüüs viidi läbi Vabariigi Valitsuse riigireformi tegevuskava 2019-2023 kategooria „Tegus riik“ punkti 16 raames. Analüüsi alusel koostati seaduseelnõu.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2019-2023 punkti 2.2 alusel koostati 2020. aastal seaduseelnõu vangistusseadusega reguleeritud teenistusõiguse normide muutmiseks. Eelnõu eesmärk on kaasajastada vangistusseadusega reguleeritud teenistusõigust ja lahendada sagedamini praktikas esile kerkinud kitsaskohti või kaotada ebavajalikke topelt regulatsioone. Eelnõus on arvestatud ka eriteenistuste ühtlustamise analüüsi tulemusel tehtud ettepanekutega osas, milles muudatused aitavad kaasa vanglateenistuse arengule. Samast tegevusprogrammi punktist lähtuvalt alustati ka vanglateenistuse keskastmejuhtidele suunatud arenguprogrammi koostamist, koolitajate otsimisega ning koolitusmaterjalide väljatöötamisega. Koolitusprogrammi väljatöötamine jätkub 2021. aastal. 2020. aasta personalitegevused (värbamine, koolitused) olid tugevasti mõjutatud koroonast tingitud piirangutest. Tavapärase värbamistegevuse kõrval arendati edasi vanglateenistuse värbamislehte.

Arendustöö sai valmis 2020. aasta lõpus, kui *live'i* läks uue kujundusega vanglateenistuse värbamise maandumisleht vabadusevalvur.ee. Lehekülg sai uue visuaalse lahenduse ning on kaasaegse kujundusega ja atraktiivne.

Personali- ja palgaarvestuse andmekogu (SAP) andmetel oli vanglates 31.12.2019 seisuga aktiivses teenistussuhtes olevate inimeste koormus täistööajale taandatuna 1 159,61. 31.12.2020 seisuga oli see näitaja 1186,86. Seega on vanglate teenistuskohdade täituvus aasta varasemaga võrreldes suurenenud, mis on positiivne. Oma mõju näitaja paranemisele võib olla ka koroonaviiruse levikust ja mõjudest tingitud majandusseisul, mis võis mõjutada inimesi valima stabiilset ja kindlat töökohta, mida vangla valitsusasutusena kahtlemata pakub.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2019-2023 punkti 2.3 täitmiseks eraldas valitsus 2020. aastaks vanglatele palgafondi kasvuks täiendavad 2,5% ehk 825 065 €, millest vanglate eelarvesse eraldati kokkuvõttes 757 613 €. Vanglatega eelarve läbirääkimiste tulemusel otsustati palka tõsta sihtgruppidel, mis on põhitöö tegemise seisukohalt keskse tähtsusega, mille ametikoha vakants on suur või on vaja enam palkadesse panustada tulenevalt konkurentsisektorist. Palk tõusis nt valvuril, vanemvalvuril, inspektor-kontaktisikul, inspektor-korrapidaja abil, peaspetsialist-korrapidajal, kriminaalhooldusametnikul, vanemkriminaalhooldusametnikul. Teistega võrreldes kõrgema palgatõusu said regionaalsetel põhjustel ja üksuse tööpetsiifikast tulenevalt Viru Vangla tugevdatud järelevalvega üksuse ja noorte üksuse valvurikond. RES 2019-2023 otsustest tulenevalt tulid vanglate baaseelarvesse lisavahendid ka meditsiinitöötajate 2019. aprillist kehtima hakanud [palgakokkuleppe](#) täitmiseks.

Vanglates on vanglaametnike palgad diferentseeritud lähtuvalt vangla asukohast. Piirkondlikult diferentseeritud palkade eesmärk on konkurentsivõimelise palga tagamine vanglaametnikele Eesti eri piirkondades ja seeläbi võimeka ametnikkonna motiveerimine ning personali komplekteerituse tagamine (sh voolavuse vähendamine). Arvestades Viru Vangla geograafilist asendit ning probleeme Eesti tööjõuturul tervikuna on vajalik ametikohtade komplekteerimise kindlustamiseks ning et vähendada tööjõu voolavust, rakendada piirkondlikku diferentsimäära. Sellest tulenevalt on kehtestatud Ida-Virumaal asuvas Viru Vanglas töötavatele vanglaametnikele 25% kõrgem palgatase võrreldes Tallinna Vanglaga ning 30% kõrgem palgatase võrreldes Tartu Vanglaga.

Tehti ettevalmistusi, et võtta Viru ja Tartu vanglasse üle samas piirkonnas töötava arestimaja, mis on Siseministeeriumi valitsemisala asutus, ülesanded. [Seaduseelnõu](#) võttis Riigikogu menetluse 19.10.2020, kuid selle vastuvõtmine lükkus 2021. aastasse. Ettevalmistusi ülesannete ülevõtmiseks tehti aga 2020. aastal, et seaduseelnõu jõustumisel saaks esimesel võimalusel vanglad alustada uute ülesannete täitmist. Näiteks justiitsministri 13.11.2020 [määrusega nr 18](#) lisati Tartu ja Viru vangla (mõlemasse 8 valvuri ja 5 õe kohta) koosseisu kokku 26 teenistuskohhta. Eelarvelised vahendid palkade maksmiseks tõsteti riigieelarves alates 2021. aastast Siseministeeriumi valitsemisala eelarvest Justiitsministeeriumi eelarvesse.

3.2.4. Meede 4: Õiguste jõustamine

Eesmärk: Inimesed ja ettevõtjad saavad oma õigusküsimused tõhusalt lahendatud.

Mõõdikuni nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Positiivne jõudlus kohtuasjade	-	Tsiviilasjad: HMK- 95,2%; PMK – 91,9%; TMK – 96,0; VMK –	Tsiviilasjad: HMK- 99,3%; PMK – 94,6%; TMK – 99,9; VMK –	Kohtuasjade lahendamise jõudlus on kõikides	Kohtuasjade lahendamise jõudlus on kõikides	Kohtuasjade lahendamise jõudlus on kõikides	Kohtuasjade lahendamise jõudlus on kõikides

lahendamisel ³⁶		97,0%; TlnRKK – 94,8%; TrtRKK – 99,9; Kriminaal- asjad: HMK- 100,7%; PMK – 101,3%; TMK – 97,9%; VMK – 101,3%; TlnRKK – 99,9%; TrtRKK – 98,6%; Haldusasjad: TlnHK – 92,1%; TrtHK – 96,8%; TlnRKK – 109,7%; TrtRKK – 94,7%	100,2%; TlnRKK – 102,5%; TrtRKK – 95,8%; Kriminaal- asjad: HMK- 99,2%; PMK – 99,5%; TMK – 101,6%; VMK – 100,6%; TlnRKK – 100,3%; TrtRKK – 98,1%; Haldusasjad: TlnHK – 90,5%; TrtHK – 95,2%; TlnRKK – 87,0%; TrtRKK – 106,7%	menetlus- liikides ja kohtutes kolme järjestikku se aasta arvestuse s positiivne	menetlus- liikides ja kohtutes kolme järjestikku se aasta arvestuse s positiivne	menetlus- liikides ja kohtutes kolme järjestikku se aasta arvestuse s positiivne	menetlus- liikides ja kohtutes kolme järjestikku se aasta arvestuse s positiivne
Rahulolu esma- tasandi õigusabi teenusega ³⁷	vähemalt 90% abisaajat est rahul või pigem rahul	vähemalt 91% abisaajatest rahul või pigem rahul	vähemalt 91% abisaajatest rahul või pigem rahul	vähemalt 90% abisaaja- test rahul või pigem rahul	vähemalt 90% abisaaja- test rahul või pigem rahul	vähemalt 90% abisaaja- test rahul või pigem rahul	vähemalt 90% abisaaja- test rahul või pigem rahul

3.2.4.1. Tegevus 4.1: Tõhus kohtupidamine, sh hästitoimivad kohturegistrid

Eesmärk: Kohtupidamine on tõhus.

Möödiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Pikkade menetluste osakaal kohtutes ³⁸	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldus- asju ning üld- menetluse s kriminaal- asju ei ole kohtutes menetluse	Tsiviilasja d: HMK- 15,3%; PMK – 9,1%; TMK – 8,1%; VMK – 10,3%; Üld- menetluse s kriminaal- asjad: HMK-	Tsiviilasja d: HMK- 19,1%; PMK – 12,0%; TMK – 10,9%; VMK – 13,1%; Üld- menetluse s kriminaal- asjad:	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldus- asju ning üld- menetluse s kriminaal- asju ei ole kohtutes menetluse	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldus- asju ning üld- menetluse s kriminaal- asju ei ole kohtutes menetluse	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldus- asju ning üld- menetluse s kriminaal- asju ei ole kohtutes menetluse	Rohkem kui aasta vanuseid tsiviil- ja haldus- asju ning üld- menetluse s kriminaal- asju ei ole kohtutes menetluse

³⁶ Allikas: Justiitsministeerium

³⁷ Allikas: Justiitsministeerium

³⁸ Allikas: Justiitsministeerium

	s rohkem kui 10 %	21,9%; PMK – 10,0%; TMK – 16,9%; VMK – 11,0%; Haldusasja: TlnHK – 5,7%; TrtHK – 8,9%	HMK- 12,3%; PMK – 5,3%; TMK – 12,7%; VMK – 12,4%; Haldusasja: TlnHK – 7,7%; TrtHK – 10,8%	s rohkem kui 10 %	s rohkem kui 10 %	s rohkem kui 10 %	s rohkem kui 10 %
Menetlusosaliste rahulolu hinnang kohtute tööle ³⁹	Positiivsed rahulolu hinnanguid 80%	Menetlusosaliste rahulolu oli kõrge	Menetlusosaliste rahulolu oli kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge	Menetlusosaliste rahulolu on kõrge
Kohtulike registrite menetluste läbiviimine seaduses sätestatud tähtaja jooksul ⁴⁰	Kohtulike registrite menetluste viidi läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetluste viidi läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetluste viidi läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetluste viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetluste viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetluste viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul	Kohtulike registrite menetluste viiakse läbi seaduses sätestatud tähtaja jooksul

Hoolimata 2020. aastal alanud COVID-19 pandeemiast töötasid kohtud tõhusalt, lahendati rohkem asju kui eelneval aastal. Kuivõrd sissetulevate kohtuasjade arv kasvas ning pandeemia avaldas mõju keerukamate kohtuasjade lahendamisele, on mõnevõrra kasvanud kohtus üle aasta menetluses olevate asjade hulk. Kohtud kasutasid võimalusel kirjalikku menetlust, kohtuistungeid peeti nii virtuaalselt, hübriidistungina kui ka ainult kohtumajas. Kohtuistungite pidamisel kohtumajas rakendati edukalt ettevaatusabinõusid, nakatumiskoldeid kohtutes ei tekkinud ning menetlusosaliste tervis ohtu ei sattunud. Kohtud võtsid kiiresti kasutusele virtuaalistungite pidamise tarkvara, mis pakkus turvalist ja kohtute jaoks kohandatut lahendusi.

Selleks, et kvaliteetne kohtupidamine oleks üle Eesti jätkuvalt kättesaadav olukorras, kus üha enam inimesi ja suurem osa keerukamaid õigusvaidlusi on koondunud keskustesse, tuleb jätkata kohtupidamise kaasajastamisega. Möödunud aastal sai menetletud kohtute ja teiste seaduste muutmise seadus, mis võimaldab kohtunike töökoormuse ühtlustamist kohtute üleselt ning menetleda menetluslähetusel olles teise kohtu kohtuasju. Kooskõlastamisele saadeti väljatöötamiskavatsus, mille sisuks oli kohtuasjade riikliku jagamise ja kohtunike spetsialiseerumist toetavad muudatused. Kohtupidamist on võimalik muuta veelgi tõhusamaks muutes võimalikult palju sisult lihtsaid ja ühetaolisi menetlustoiminguid automaatseks ning arendades kohtute infosüsteemi ning digitaalse kohtutoimiku tarkvara kasutajasõbralikumaks ja nutikamaks. Arvestades, et pooled tsiviil-asjadest lahendatakse maksekäsu kiirmenetluses juba praegu, on oluline arendada välja seda menetlust veel kiirendav ja süsteemi võimekust suurendav kaasaegne infosüsteem. Kuivõrd virtuaalistungite pidamine on eriti tsiviil- ja halduskohtumenetluses mugav ja kulusid kokkuhoidev lahendus, mille kasutamist tõenäoliselt rakendatakse igapäevaselt ka pandeemiajärgsel ajal, siis tuleb veelgi suurendada videokonverentsi kasutamise võimekust ning varustada kohtusaalid menetlustarkvaraga ühilduva esitlus- ja salvestustehnikaga. Kõik need tegevused toetavad ka kriminaalmenetluste digiteerimist.

³⁹ Allikas: Justiitsministeerium, küsitlus tehakse igal nelja aasta järel, järgmine uuring 2021

⁴⁰ Allikas: Registrate ja Infosüsteemide Keskus

Lõpetuseks panustavad kohtupidamise läbipaistvusse õiguskindlad kohturegistrid, milles sisalduvad andmed on kvaliteetsed ja ajakohased ning mille pakutavad teenused on kasutajale mugavad. See eeldab nii vanade registrite arendamist (nt kinnistusraamat, äriregister) ja uute loomist (nt osahingute osanike register) kui ka muude innovaatiliste lahenduste leidmist (nt automaattõlge). Samuti on läbi registrite oluline vähendada ettevõtete halduskoormust. Sellele aitab kaasa erinevate teenuste ühildamine (nt äriregister ning majandustegevuse luba või teadet nõudvate tegevusalade teenus) või ka kõigi andmete koondamine ühtsesse andmeruumi (nn ühtne veebipõhine kontaktpunkt).

3.2.4.2. Tegevus 4.2: Õigusteenuste ja õigusteabe kättesaadavuse tagamine

Eesmärk: Õigusteenused ja õigusteave on kättesaadavad.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Õigusteenused ja õigusteave ⁴¹	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav	Kättesaadav

Isikute põhiõiguste teostamise tagamiseks tuleb luua mõistlik juurdepääs õigusabile. Eestis on suur hulk inimesi, kelle sissetulek ei võimalda neil õigusabi hankida. 2020. aastal valmistati ette ministri määrus „Riigi toetatav õigusnõustamine“, millega nähakse ette inimestele õiguslase esmanõustamise (õigusnõustamise) riigipoolse pakkumise tingimused. Määrusega seati kõrgendatud nõudmised teenuse pakkujale, täpsustati konkursitingimusi jmt. Määruse alusel korraldati märtsis 2021 uus konkurss teenuse pakkuja leidmiseks ning aprillis sõlmiti konkursi võitjaga leping. Korraldati konkurss ja leiti õigusnõustamise pakkuja eakatele inimestele. Analüüsisime advokatuurvälise kohtuesinduse kvaliteediprobleeme ning kavandame 2021. aastal jätkutegevusi.

Õigusteenuse kättesaadavuse ja tõhusa toimimise tagamiseks on vaja edasi arendada vabade õiguselukutsete teenuseid (advokaadid, notarid, kohtutäiturid, pankrotihaldurid, vandetõlgid, patendivolinikud). 2020. aastal jõustusid notarite kaugtõestamist võimaldavad seadusesätted. Tulenevalt Covid-19 viiruse levikust laiendasime ministri määrusega kaugtõestatavate toimingute ringi ulatuslikult. Analüüsisime notarite tasude suuruse põhjendatust ning kavandame 2021. aastal jätkutegevusi. Riigikogu võttis vastu notariaadiseaduse jt seaduste eelnõu (200 SE), millega muudeti notari ametisse saamise regulatsiooni ja sätestati täiendusõppe kohustus. Lisaks muudeti kohtutäiturite toimingupõhiseid tasusid õiglasemaks jpm. Valitsusele esitati täiturikute kitsaskohtadega tegelev eelnõu (291 SE), mis võeti vastu 24.03.2021. Laiendada tuleb vandetõlgiteenuse osutamist, et tagada ametliku tõlketeenuse laiaulatuslikkus. Korraldasime eksamid hiina, itaalia ja inglise keeles. Lõpetuseks on õiguselukutsete teenuste arendamine täiendatav ka läbi erinevate infosüsteemide arenduste. Viisime lõpule e-arestimissüsteemi arendused, mis olid tingitud rahapesu direktiivi ülevõtmisest ja mida uurimisasutused enda tegevusteks vajasisid. Tellisime ja täiendasime uue täitmisregistri ärianalüüsi. Sellest loome keskse registri, kuskohast on inimesele nähtavad kõik täiteasjad ja arestid.

Oluline on tagada Konkurentsiameti sõltumatus ja maksimaalne tõhusus oma ülesannete läbiviimisel, tõstes mh Konkurentsiameti võimekust riikliku järelevalve teostamises ja rikkumiste menetlemises. Toimiv järelevalve ja tõhusad sanktsioonid omavad lisaks turu korrastamisele ka preventiivset mõju. Vaja on tõhustada Konkurentsiameti suutlikkust temale pandud ülesandeid täita. Konkurentsiameti põhiülesanneteks on konkurentsi tagamine ja selle tõhus järelevalve, valdkonnaspetsiifiliste regulatsioonide rakendamine elektri, gaasi, vee, kaugkütte ja postside valdkondades ning ettevõtjate nõustamine. Konkurentsiameti tegevus jaguneb üldiselt kaheks: 1) hinnaregulatsioon reguleeritud

⁴¹ Hindamine lähtub Justiitsministeeriumi tööplaanist, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammist ning muudest tööülesandeid seadvatel dokumentidel.

turgudel tegutsevate ettevõtete, loomulike monopolide ja teenuste hindade osas (nt kaugküte, elekter, vesi) ning 2) konkurentsiseaduse alusel teostatav järelevalve ja koondumiste kontroll. Seega tuleb tulemusliku ja sõltumatu järelevalve ja ettevõtjate õigeaegse nõustamise tagamiseks suurendada ameti ressursse ja tõsta ametnike kompetentse (sh konkurentsineutraalsuse põhimõtte juurutamine). Õigusteabe kättesaadavuse tagamisel on oluline ka seaduste tõlkimine. Kõik Eesti seadused on tõlgitud inglise keelde ning rahvusvahelise konkurentsivõime ja ärikeskkonna läbipaistvuse huvides tuleb järjepidevat ja süsteemset tõlkimist inglise keelde jätkata. Lisaks on oluline parandada tõlgete kvaliteeti toimetades kõigi valdkondade seaduste tõlkeid ja uuendades terminoloogiat. Samuti on vaja leida võimalusi uute innovaatiliste automaattõlke võimaluste juurutamiseks muuhulgas seaduste tõlkimisel, mille käigus tuleks luua ka avaliku sektori tõlkemälu.

Tuleb juurutada Ametlike Teadaannete kasutusvõimalusi tagades võimalikult suur kasutajamugavus, automatiseeritus, andmete taaskasutamine ja isikuandmete kaitse. Nimelt haldus- ja kohtudokumentide kättetoimetamine Eestis on raskepärane, aeganõudev, killustunud (palju ametkondlikke lähenemisi) ja kallis. Seega võiks kasutada menetlusdokumentide keskse lahendusena Ametlike Teadaannete automatiseeritud e-kättetoimetamist.

3.2.5. Meede 5: Toetavad teenused

Eesmärk: Sisuprogrammide tegevused on toetatud.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Sisuprogrammide tegevused ⁴²	N/A	N/A	On toetatud	On toetatud	On toetatud	On toetatud	On toetatud

3.2.5.1. Tegevus 5.1: Keskseid IT-teenused teistele valitsemisaladele

Eesmärk: Keskseid IT-teenused teistele valitsemisaladele on osutatud.

Mõõdiku nimi	Tegelik 2018	Tegelik 2019	Tegelik 2020	Sihttase 2020	Sihttase 2021	Sihttase 2022	Sihttase 2023
Vastavus teenustaseme lepingule ⁴³	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud le	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele	Vastab lepingus kokkulepitud tingimustele

Registrite ja Infosüsteemide Keskus osutas keskseid IT-teenuseid vastavalt lepingutes kokkulepitud tingimustele. IT-teenused sisaldasid erinevaid info- ja kommunikatsioonitehnoloogia teenuseid, sh arvutitöökoha haldus, sise- ja välisveebi haldus, dokumendihaldussüsteemi haldamine ning arendamine, infosüsteemide haldamine, majutamine ja arendamine jms.

3.2.5.2 Tegevus 5.2: Toetuste vahendamine

Eesmärk: Toetused on vahendatud.

⁴² Allikas: Justiitsministeerium

⁴³ Allikas: Registrite ja Infosüsteemide Keskus

Justiitsministeerium vahendas erinevaid riigieelarvelisi toetusi mitmetele MTÜ-dele ning sihtasutustele. Peamiselt anti tegevustoetusi (sh SA Eesti Mälu Instituut, Tartu Ülikool, SA Eesti Represseeritute Abistamise Fond, MTÜ Inimõiguste Instituut, Riigiõiguse Sihtkapital, SA Iuridicum), kuid panustati ka konkreetsematesse tegevustesse (nt läbi Advokatuuri riigi õigusabi osutamine, esmatasandi õigusabi).